

*О.Г.ВЕЛИЧКО, І.В.КОЗЛОВА***МАРІЯ СОКІЛ – СПІВУЧА УКРАЇНСЬКА ЗІРКА ХХ СТ.**

Марія Іванівна Сокіл - одна з яскравих постатей українського жіноцтва, яка гармонійно поєднала притаманну українцям любов до пісні та споконвічне прагнення творити добро. Стрімкі повороти долі зробили її життя незвичайним та привели до визнання її таланту у всьому світі. У жовтні 2002 р. вся світова спільнота відзначила 100 років з дня народження видатної співачки. Дивлячись у вчорашній день і оцінюючи сьогоднішній згадуєш давню істину про те, що шанування справжніх майстрів та визнання таланту на батьківщині приходить тільки після їх смерті. Це можна віднести й до Марії Сокіл, яка при житті мала успіх і визнання в різних країнах світу, а на рідній Україні – тільки тепер. Вшануймо й ми пам'ять нашої славетної землячки.

Завдяки повідомленню журналіста Пилипа Юрика у газеті “Запорозька Січ” ми дізналися про українську перлину Марію Сокіл, її життєвий шлях та внесок у світову культуру. Це дало змогу підняти архівні документи і дослідити деякі моменти щодо родоводу нашої землячки та висвітлити документи, які раніше не публікувалися.

Народилася Марія Сокіл 18 липня 1902 р. в селі Жеребець (нині Кірове) Оріхівського району Запорізької області у родині вчителів. Значну роль у подальшому виборі призначення відіграли її батьки. Це була інтелігентна родина. Марія виховувалась в оточенні взаєморозуміння батьків та любові; в їх оселі лунали пісні.

Ймовірно батьки Марії були уродженцями села Добровілля Павлоградського повіту Катеринославської губернії (нині Дніпропетровської області). Про це свідчать дані актового запису про народження Марії Сокіл, де згадується рідний брат батька Олексій Васильович Сокіл – селянин села Добровілля, який був її хрещеним батьком (див. док №1). Хрещеною матір'ю записана дочка надворного радника вчителька, завідувача Великокатеринівської школою Олександрівського повіту Надія Петрівна Лобко.

Батько Іван Васильович вчителював з 1890 року. Першою його школою була Вознесенська, де він працював помічником вчителя та викладав російську граматику з церковнослов'янським читанням. В подальші роки Сокіл І.В. працював помічником вчителя у Федорівській, Вознесенській школах. Викладав арифметику, слов'янське та російське читання, писання. У 1894 р. Соколу І.В. було надане місце вчителя у Петровській (Строганово) школі “як гідному цього і прослужившому помічником вчителя чотири роки”.

Мати Євдокія (в деяких документах Авдотья) Григорівна Панченко почала працювати з того ж 1890 р. помічницею вчителя 1-ї Гуляйпільської, потім 1-ї Жеребецької школи. У 1896 р. вона була призначена вчителькою Самойлівської школи.

З 1898/1899 н. р. батьки Марії почали працювати разом у Великокатеринівській школі (з цього року Євдокія Григорівна проходить в документах під прізвищем Сокіл). У 1900 р. Сокола І.В. призначають завідувачем 1-ї Жеребецької школи, а його дружину – вчителькою цієї ж школи. У 1904 р. родина переїжджає до Гусарки, де знову після довгої перерви відкрилася школа, де й подружжя працювало разом довгі роки.

З перших років своєї роботи Іван Васильович показав себе діяльною енергійною людиною з організаторськими здібностями: у всіх школах, в яких працював. Створені їм шкільні хори з успіхом виконували церковні пісні в місцевих храмах. Сокіл І.В. дуже відповідально відносився до цієї справи та для вдосконалення своїх здібностей у 1891 р. відвідав курси церковних співів у Києві. Іван Васильович постійно опікувався справами школи та місцевих селян. У школах, де він працював, існували сади, а в деяких – і розсадники дерев. Заслугою Івана Васильовича було те, що він організував роботи з учнями в цих садах, де останні знайомилися з насаджуванням та доглядом за деревами. Садженці плодкових дерев, що були вирощені, Сокіл І.В. роздавав місцевим селянам. Під час роботи в Гусарській школі у 1904/1905 навч.р. – проводив вечорами заняття з дорослими (віком від 18-ти до 45-ти років). Учні вчилися письму, каліграфії, грамотному читанню, чотирьом правилам арифметики та знайомилися з загальноосвітніми відомостями. У цій школі Іван Васильович почав займатися бджільництвом, й за кілька років ним була створена показова пасіка, де діти місцевих селян практично освоювали цю справу (в результаті кількість пасік у селі зросла з 3-х до 89-ти).

Євдокія Григорівна намагалася прищепити дітям любов до творчої праці: додатково займалася з дівчатами рукоділлям. У свій вільний час вона вчила їх шити, робити виши-

ванки хрестиком та тамбуром, плести мереживо, що напевне знадобилося їм у повсякденному житті. Батьки Марії, які вчителювали в школі, докладали чимало зусиль щодо навчання дітей, їх натхненна праця приносила жадані плоди. Неодноразово їх наполеглива праця відзначалася училищною радою.

Донька успадкувала від батьків любов до людей, любов і талант до співу, впертість, працелюбність. Батьки Марії приїхали вчителювати у Жеребець на початку ХХ ст. і скоро заслужили повагу місцевої громади. Ймовірно, батьки Марії були уродженцями села Добровілля Павлоградського повіту Катеринославської губернії (нині Дніпропетровська область). Про це свідчать дані актового запису про народження Марії Сокіл, де згадується рідний брат батька Олексій Васильович Сокіл – селянин села Добровілля, який був її хрещеним батьком (див. док № 1). Хрещеною матір'ю записана дочка надвірного радника вчителька, завідувача Великокатеринівською школою Олександрівського повіту Надія Петрівна Лобко.

Десь у 1903–1904 рр. (точний рік встановити не вдалося) родина Сокіл змінила місце свого проживання. Природні здібності та любов до співу привели Марію до Катеринославської консерваторії, після закінчення якої вона дебютувала у Харківському театрі опери та балету, потім співала в Київській опері, де й познайомилася з піаністом та диригентом Антоном Рудницьким, який у майбутньому став її чоловіком. Співдружність двох сильних особистостей збагатила не тільки їх життя і творчість, але й культурне життя країн, де вони творили. У 1932 р. родина залишила батьківщину та переїхала до Львова, де Марія продовжила кар'єру співачки у Львівському театрі. Її молоде життя було насичене подіями. Вона гастролювала в різних містах світу: Відні, Варшаві, Празі, Берліні, Вільнюсі, Ризі. Шалений успіх супроводжував її всюди, її запрошували, завжди чекали з нетерпінням. Безперечно, вона відрізнялася високою обдарованістю та гостротою сприйняття дійсності. Її вчинками керувала любов до людей. У Львові громадськість не могла добувати лікарню. Митрополит Андрій Шептицький запропонував родині Рудницьких поїхати до США і Канади, заробити грошей на цей заклад. Усі зароблені від концертів гроші співачка віддала на будівництво лікарні у Львові. Визнання шанувальниками її таланту, яскраве життя, коханий чоловік – про що ще могла мріяти жінка?! На жаль, дійсність виявилася жорстокою. Почалася війна... Плани родини були зруйновані. Рудницькі так і не повернулися на Батьківщину. У 1946 році Марія дізналася, що в Україні – голод. Співачка провела 26 благодійних концертів і десять тисяч доларів віддала на допомогу землякам. Подальше життя Рудницьких з цього часу було пов'язане з Америкою, де довгі роки Марія працювала викладачем консерваторії та музичної академії у Філадельфії. Померла вона у 1998 р.

На відстані часу цінність особистості зростає, тим більше, коли була вона справжнім майстром. В світовій культурній спадщині наша героїня – це справжня зірка минулого ХХ ст.

Пропоновані нижче документи подаються мовою оригіналу, за сучасним правописом зі збереженням тогочасної стилістики та пунктуації. Недописані літери відтворені у квадратних дужках.

№1

1902 р., жовтня 21. – Актовий запис про народження Сокіл Марії Іванівни з метричної книги реєстрації актів громадянського стану Миколаївської церкви с. Жеребець Олександрівського повіту Катеринославської губернії

МЕТРИЧЕСКАЯ КНИГА
регистрации актов гражданского состояния за 1902 г.

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество, фамилия родителей и какого вероисповедания
Мужск. пол	Женск. пол	Рождения	Крещения		
	191	июль 18	октябрь 21	Мария	Села Жеребець учитель 1-й школы Иван

					Васи-льєв Сокол и законная жена Евдокия Григориева, оба православные священник Григорий Попов Псаломщик Иван Бандинов

Державний архів Запорізької області, (далі – ДАЗО).

Ф. Р-5593. Оп.2. Спр.921. Арк.78 зв., 79.

Оригінал. Рукопис

№ 2

Не раніше травня 1903 р. – Звіт члена училищної ради земського начальника другої ділянки Олександрівського повіту Миргородського В.С. про стан Жеребецької школи № 1 у 1902/1903 навчальному році

По случаю болезни экзаменатора, брата моего А.С.Миргородского, по его просьбе, произвел экзамен 1 и 4 Жеребецким школам я, 3 Мая, при чем проэкзаменовал лишь выпускные отделения, так как просьбу брата получил поздно и собрать остальные группы было невозможно. С первой школы явилось на экзамен 11 мальч[иков] и 4 дев[очек]; все они и получают свидетельства об окончании курса. Список окончившим при этом представляю.

По журналу школы учеников значится: 76 мальчиков и 17 девочек[ек]. – всего 93. Всех учебных дней 118, пропущенных – 457. С 29 апреля школа закрыта вследствие того, что ребенок заведующего школой заболел скарлатиной.

Состав школы следующий: хозяйственный попечитель кр[естьянин] Андрей Лутаев, законоучитель священник о[тец]Тихон Бензин, заведующий школой Иван Вас[ильевич] Сокол и учительница жена его Е[вдокия] Г[ригорьевна] Сокол.

Школа посещалась не исправно, причиной тому болезни: свинка, коклюш и трахома. Отказа в приеме не было. Второгодников ни в одной группе нет.

Здание школы прежнее старое и мало пригодное; вероятно, в этом году было бы начато постройкой новое, но неосторожное и чересчур настойчивое вмешательство заведующего испортило дело в самом начале, – общество заупрямилось, решилось сделать капитальный ремонт, а постройку нового отложить на год.

Квартира учителя в отдельном здании и, за исключением крыши, которую нужно починить, удовлетворительна, службы при школе имеются и вполне исправные. Из школьного сада и питомника в 900 кв[адратных] саж[еней], содержащего в порядке, заведующим роздано в настоящем году крестьянам около 1000 саженцев абрикос.

Пение как классное, так и церковное преподавалось заведующим; как в том, так и в другом дети успели. Школьный хор поет в церкви, почему и прошу заведующему Соколу выдать положенное вознаграждение. Кроме того, девочкам учительницей Сокол преподавалось еще и рукоделие, за что и ей прошу выдать 25 руб.

В заключение, заканчивая отчет по 1-й Жеребецкой школе, считаю долгом доложить Училищному Совету, что знания окончивших убедили меня, что Сокол и его супруга очень добросовестно трудились, всячески стараясь привить знания детям; что же касается дисциплины, то она слабовата. Из окончивших в этом году три мальчика: Иван Логвин, Петр Сокол и Лука Кириченко просят поместить их стипендиатами на земской счет в Федоровскую школу имени барона Корфа.

Отчет Александровского уездного училищного совета о состоянии народного образования в уезде за 1902/1903

учебный год. – Александровск, 1903. – С.17–18.

ДАЗО. Ф.56. Оп.1. Спр.221. Арк.17–18.